

שיעורו של מורנו הגאון רבי משה שפירא זצוק"ל

פרשת מקץ - חנוכה - תשנ"ו

בספר זכריה (פרק ו', א-ג) כתוב: "ואשוב ואשא עיני ואראה והנה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים וההרים הרי נחושת. במרכבה הראשונה סוסים אדומים, ובמרכבה השנית סוסים שחורים, ובמרכבה השלישית סוסים לבנים, ובמרכבה הרביעית סוסים ברודים אמוצים".

אומרים על זה חז"ל בפסיקתא (ומובא בילקוט שמעוני זכריה רמז תקעד): "והם ארבע מרכבות שבארבע מלכיות, כנגד ארבע מחנות דגלים. שבשעה שעשו מעשים לא טובים נפלו אלו ביד אלו, גם את זה לעומת זה, והאלקים עשה שייראו מלפניו".

ארבעת המחנות שכלל ישראל מורכב מהם, אם הם עושים מעשים לא טובים, הם נופלים ביד ארבע המרכבות שכנגדן.

"סוסים אדומים - זו מלכות בבל ששפכה כמה דמים בישראל, "אנת הוא רישא דדהבא" [זהב הוא אָדום]. סוסים שחורים - זו מלכות פרס ומדי, תנינא דמיא לדוב, שהושחרו פניהם של ישראל בגזרת המן. סוסים לבנים - זו מלכות יון שהלבינו פניהם של ישראל בחירופין ובגידופין. סוסים ברודים ואמוצים - זו מלכות הרביעית שגזרו גזרות, כמה גוונים משונים זו מזו".

זה דבר שבאופן פשוט לא מוצאים את זה כל כך. כתוב כאן שמלכות יון מחרפת ומלבינה פנים. מבזה. יש כאן משהו שהוא לא מהדברים הרגילים. הדבר הרגיל שנאמר על מלכות יון זה "להשכיחם תורתך", גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. בכל הרשימה שכתובה ברמב"ם (הלכות חנוכה) לא כתוב הלבנת פנים, חירופים וגידופים.

מה שכתוב פה זה דבר חדש.

כתוב שמהאי טעמא, הסוסים של אותה מרכבה של מלכות יון - הם לבנים, כנגד הלבנת הפנים שהלבינו פניהם של ישראל בחירופין ובגידופין.

כעין זה מצאתי גם ברש"י בתהלים (פרק פ') הפרק שמדבר על כל סדר הצרות של כלל ישראל, שם כתוב: "ה' אלקים צבא-ות עד מתי עשנת בתפלת עמך. האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי. תשימנו מדון לשכנינו ואויבינו ילעגו למו".

אומר על זה רש"י: "תשימנו מדון - אתה שם אותנו מדון לכל שכנינו שנתגרו בנו יון".

וההמשך הוא: "אלוקים צב-אות השיבנו והאר פניך ונושעה", ואומר על זה רש"י: "ונושעה - מבני יון".

יון לועגים לנו. "ואויבינו ילעגו למו".

כתוב כאן דבר מחודש, חוץ מכל הגזירות והלחץ של יון כלפינו, היתה גם הלבנת פנים בחירופים וגידופים, לעג וביזיון - שזה אחד האופנים של הלבנת פנים כמובן.

אנחנו צריכים למצוא את המקום והתוכן, איפה בדיוק הנקודה של "הלבנת פנים" במלכות יון במסוים. בפשטות זה לא כתוב ב"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

זאת נקודה שצריך להבין.
ננסה לראות קצת.

למעשה, כל ספר נר מצוה של המהר"ל הולך ומבאר שעיקר ההתנגדות של יון לישראל, זו התנגדות בצד המעלה והשכל. בצד החכמה. הצרות כולן נובעות מהלחץ שהיה במערכת היותר גבוהה.
בכל יתר המלכויות, מערכת ההתנגדות שייכת לחלקים היותר נמוכים בצורת האדם. במלכות יון ההתנגדות גבוהה יותר, עמוקה יותר ופנימית יותר. היא שייכת לחלק היותר גבוה של צורת האדם. ההתנגדות נמצאת למעלה.

בפסוק הראשון בדברי הימים כתוב: "אדם שת אנוש". אומר על זה הגר"א שאלה שלוש צורות אדם. אדם עצמו היה יציר כפיו של הקב"ה. שת, עליו נאמר (בראשית ה, ג): "ויולד בדמותו כצלמו". הוא עדיין היה בצלם אלוקים. הוא לא היה יציר כפיו של הקב"ה, אבל הוא עדיין נקרא "בן אדם". זאת מעלה נוספת. אדם ובן אדם. עדיין שם "אדם" חל עליו מצד הייחוס.

אנוש, זה הדור השלישי. הוא גם לא יציר כפיו של בורא העולם, וגם הצלם חסר. משמע בדברי הגר"א (שם) שהשם "אנוש" הוא מלשון שכחה, כמו הלשון בחז"ל (סנהדרין לה ע"א): "ליבא דאינשי אינשי". זו מילה שמתייחסת לשכחה וחסרון. אצל אנוש השתכח העיקר. השורש שמשם הוא בא - התרחק.

כך התגלגלה צורת האדם: "אדם שת אנוש", והאמת שזו צורת כל דברי הימים כולם. צורת האדם מתגלגלת ויורדת מאדם לשת ולאנוש.

כמו שידוע בדברי הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה שבימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה. זו הטעות הגדולה והמכרעת של בני האדם, והטעות הזאת הביאה את כל בני האדם כולם אל הַטְעָיָה הגדולה. זאת הטעות הגדולה של עבודה זרה.

"בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו, ראויין הם לשבחם ולפארום ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך.

כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארום בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא".

זאת היתה טעותם: "שמדמים שזה ההבל - רצונך הוא". כאילו בזה עושים את רצונו ובזה נרצים לפניו. רחמנא ליצלן.

את זה עשה אנוש, וזה ברור, שכיון שאנוש נקרא כך, זה שמו ובימיו הוחל לקרוא בשם ה', פירוש הדבר ששם אנוש חִיב את הדבר הזה. צורת האדם שנקראת "אנוש", זו צורת האדם שירדה מתפיסת העיקר, והשיבוש חל מתוך איבוד הייחוס לצלם אלוקים.

"בצלם אלוקים עשה את האדם".

כבר הזכרנו כאן בשם המהר"ל (בביאור משנת "חביב אדם שנברא בצלם") שישנם שני ביטויים למה שנקרא "צלם אלוקים". "צלם אלוקים" בזה שהאדם מהלך בקומה זקופה, בשונה מכל הנבראים כולם, ו"צלם אלוקים" בזיו הפנים.

אין אף בריאה בעולם שיש לה את המציאות הזאת שנקרא "פנים". פנים שהן יצירה אחת ויחידה. אין שני בני אדם שדומים זה לזה בדיוק. כשם שאין פרצופיהן שווים. פנים זה דבר ששייך לִיחידות של צורת אדם. זהו ה"בצלם אלוקים עשה את האדם".

כביכול, כמו שהוא "אחד", כך "צלם אלוקים" תמיד חייב להיות "אחד". את המציאות הזאת שנקראת "פנים", אין לאף אחד מהנבראים. כל מה שכתוב זה רק בהשאלה, כגון "פני ציפור" (סוכה ה' ע"ב) וכדומה. כך גם כל דבר שמתגלה נקרא בהשאלה: "פנים", כמו (במדבר ח, ב): "אל מול פני המנורה" וכו', אבל אלה לא "פנים" כפשוטו.

מה שנקרא "פנים", זו בריאה מיוחדת שניתנה לצורת אדם. "בצלם אלוקים עשה את האדם", ונבראו לו פנים.

הבריאה שנקראת "פנים" היא הבריאה שנושאת את צלמו יתברך. מי שנמצא במעלה של הצלם, מי ששייך למעלה שנקראת "פנים" - ברור לו יותר ש"לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני".

מי שלא שייך לזה ואיבד את מעלת הצלם, זה אנוש, שכבר לא מתייחס ל"וילוד בדמותו כצלמו". הוא איבד את המעלה העליונה, ירד ממנו "פְּנִי" וממילא ירד ממנו "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני".

במקום שנתכסו "פְּנִי", שם התחיל החושך של "אלוהים אחרים על פני". רחמנא ליצלן.

בימי אנוש התחילו להתכסות הפנים של מה שנקרא: "בצלם אלוקים עשה את האדם".

כשהפנים האלה התחילו להתכסות - אז התחילה להתגלות העבודה זרה. "אז הוחל לקרוא בשם ה'", התחילו לקרוא את שמו על מה שנקרא "אלוהים אחרים על פני".

זה קרה בימי אנוש.

אנוש הוא השורש למה שנקרא עבודה זרה.

מהזמן שיצא דעבודה זרה התבטל - וזה היה מיד לפני תחילת מלכות יון, שאז בטלו אנשי כנסת הגדולה את יצא דעבודה זרה - התחילה מציאות חדשה של רע. מציאות חדשה של ניסיון.

את מקום העבודה זרה תפסו כפירה ומינות. פריקת עול סתם, ומה שנקרא כפירה. "לית דין ולית דיין". רחמנא ליצלן.

זה מובן מאליו ששורש כל הדברים האלה כולם, שורש כל הטעויות והסטיות הצידה, הן כולן סטיות מאותו "בצלם אלוקים עשה את האדם".

כשהאדם הוא "בצלם אלוקים", אז ברור שהוא לא טועה. אבל כשהוא מתייחס לאנוש - שם שורש כל הטעויות כולם.

"בימי אנוש", הכוונה לצורת אדם של מה שנקרא אבדן המעלה הגדולה של הצלם.

הרמב"ם מאריך לבאר שהשורש של עבודה זרה, היה באותה טעות ש"זה ההבל - רצונך הוא". זה ברור שיש כאן נקודת הסתר פנים. כשהפנים נסתרות, אפילו במשהו, יש מקום לטעות. זה קרה בימי אנוש וזה שייך לאנוש.

הגמרא (שבת קיח ע"ב) אומרת על הפסוק (ישעיהו נו, ב): "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע" - כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש - מוחלין לו. מכיוון שבפסוק כתוב: "אשרי אנוש יעשה זאת", רואים ששורש אותה עבודה זרה, נקראת על שמו של אנוש. אנוש הוא זה שהביא לכל העבודות הזרות, והשורש הוא כמו שכתוב ברמב"ם שהם מדמים ש"זה ההבל - רצונך הוא". זה השיבוש. בהסתר התפיסה האמיתית.

באותה צורת אדם שנקראת "אנוש", כשם שמונח שורש לטעות הזאת, מונח גם שורש למה שנקרא כפירה גמורה, פריקת עול. המצב של היום זה לא עבודה זרה, אבל זו פריקת עול גמורה. אנחנו צריכים לנסות להבין איפה נקודת השורש שממנה נובעת ויוצאת ההרגשה "והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה" (דברים כט, יח). "שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך". מה שיותר "בשרירות לבי" - יותר טוב. לא צריך להאריך. הכפירה מאד מפורסמת. מאין יוצא ה"שורש פורה ראש ולענה" הזה.

כמו שמתבאר מדברי הגר"א "כשעמדה מלכות יון על עמך ישראל להשכיחם תורתך", זה נקרא להשליט את צורת האדם שנקראת "אנוש". "להשכיחם תורתך" פירושו לשים אותנו במצב של שכחה. איך אפשר להשכיח?

השכחה נמצאת בעצם צורת האדם. זאת צורת האדם ששוכחת את העיקר. זה ה"אנוש". "ליבא דאינשי אינשי" (סנהדרין לה ע"א). מחלה אנושה, מכה אנושה, כתוב בראשונים שזו מכה שנאבדת האפשרות של ריפוי. כל ריפוי מגיע תמיד מאיזה שורש חיות שנמצא פה ונסתם משהו בדרך. משהו זו, נטה, חלה.

כשאין מאין למשוך חיות, זה נקרא אנושה מכתו. אָנוּשׁ זה משהו כבר נשכח ואיבד את הקשר לשורש החיים. זאת מכה אנושה. מה שאנחנו צריכים לנסות להבין, איפה נמצאת אותה נקודת שורש והתחלה שממנה ה"שורש פורה ראש ולענה" של כפירה גמורה, של "לית דין ולית דיין". מהו השורש? מאין זה בא? אסור להאריך בזה, אבל מוכרחים קצת לפרש.

הרמב"ם בספר מורה הנבוכים מאריך הרבה לבאר את ההתנגדות של יון לתורה. כידוע, הרמב"ם משתמש הרבה מאד בחכמת יון, אבל ישנה הנחה אחת שהיא הנחת יסוד ששם נמצאת ההתנגדות של יון לתורה בעצם.

הנחת היסוד הזאת אומרת שחייב להיות שהעולם הזה כמו שהוא, המציאות של העולם וכל אשר בו - זו מציאות קדומה. רחמנא ליצלן מהאי דעתא. זאת הכפירה שנקראת 'קדמות העולם'. תמיד היה ולא נברא. זו כפירה בבריאה. כאן נמצא שורש הכפירה של יון.

זה דבר שסותר בעצם את המילה הראשונה בתורה. "בראשית". "בראשית" הכוונה יש מאין. "בראשית" - "בחוכמא" (תרגום ירושלמי). לכל דבר ודבר יש את ה"בראשית". כל הדברים כולם "בראשית" נבראו, יש מאין. קודם לכן הם לא היו, והם יצאו להיות יש מאין. זה עיקר האמונה שלנו.

כאן במקום הזה נמצאת ומרוכזת כל הטומאה של יון. בזה הרמב"ם מאריך מאד להתווכח ולעקור את זה מהשורש. קצת להבין, למי שמתבונן.

כל מי שנקודת המוצא שלו זו מציאות עצמו, וכשהוא מתחיל להתבונן ולחשוב הוא יוצא מנקודת המוצא שלו עצמו, לדידו כאן זה ה"ראשית". הוא מזהה את מציאותו שלו עם המציאות עצמה.

זה אבי אבות הטומאה. ברגע שזה קורה - כל יתר דברי הכפירה באים ממילא. מי שתופס את עצמו כמציאות בעצם, מציאות אמת, באופן שנקודת המוצא של כל דבר זה הוא עצמו וכל מערכת המציאות שמאפשרת אותו - אין שום אפשרות לתפוס שכל הדבר הזה הוא בעצם איננו. אתה לא יכול לומר על מציאות שהיא איננה.

זה דבר ברור, כשיוצאים מנקודת הנחה - רחמנא ליצלן מהאי דעתא - שנקודת המוצא היא המתבונן שמתבונן מתוך עצמו, וה"עצמו" הזה הוא הדבר הפשוט וזאת נקודת ההתחלה, פירוש שקיום עצמו תמיד חייב להיות.

הטענה שטוענים אותם חכמים בעיניהם, שטבע המציאות לא מאפשר להעלות על הדעת שהוא איננו - מכאן באה התפיסה שנקראת 'קדמות'. רחמנא ליצלן. הרמב"ם מאריך בזה הרבה, בכמה פרקים, שהמציאות עם כל אשר בה וכל מה שיוצא ממנה - כל זה נברא, ואי אפשר בשום פנים ואופן להסיק מטבע ההווה לטבע ההתהוות.

הרמב"ם מביא אפילו דוגמא. אדם שחי במקום בודד שמעולם לא ראה תהליכים של הריון ולידה. הוא אדם גדול בחכמה, מבין ומתבונן הרבה, ובא מישוהו ומספר לו באיזה אופן הוא נולד. הוא ילעג לו. הוא יוכיח באותות ומופתים שזה לא ייתכן.

כל טבע המציאות לא מאפשר אפילו דבר אחד מהתהליך שבו בן אדם נולד. אם ניקח את האדם הנמצא, כל צורת ההתהוות שלו סותרת את מציאותו סתירה גמורה. כל זה כתוב ברמב"ם.

כל אחד יודע ומבין שאלה דברים בטלים. אדם יכול לכתוב ספר גדול ועב כרס ולהוכיח בהוכחות כבדות-משקל שהתאוריה הזאת לא תיתכן. אלה הם דברים בטלים ומבוטלים, משום שזה לא נכון להביא ראיות ולהסיק מטבע ההיות, לאיך נראית ההתהוות, איך הדבר נוצר. הבריאה של הדבר, ההיווצרות שלו

מאין, זה דבר בפני עצמו. זו מציאות בפני עצמה ויש לה גדרים אחרים, אופנים אחרים ומהלכים אחרים.

המציאות שנוצרת אחר כך, כשהיא מסיקה מתוך ההיות שלה באיזה אופן היא נוצרה, הדברים האלה יהיו דברים בטלים כמו אותו אחד שהוכיח באותות ובמופתים שזה לא ייתכן.

כפירה במה שנקרא "בריאה", פירוש כפירה באפשרות להעלות על הדעת שאנחנו בעצם לא מציאות אמת.

נבראנו משום שבורא העולם רצה בנו. אנחנו קיימים משום שבורא העולם ברא אותנו ורוצה בהיותנו, אבל אנחנו מעצמנו לא מציאות אמת. כשלעצמנו אנחנו לא המציאות.

כל מי שנקודת המוצא שלו היא לא כזאת, אז מתוך מציאות עצמו עולה המסקנה שמציאותו מוכרחת וחיבת להיות קדומה כקדמותו יתברך. לדידו אין אפשרות שזה לא היה אי פעם. זאת הרי מציאות. אין 'לא היה'.

התפיסה שלנו שאותה 'מציאות קיימת' שנראית לנו כמציאות, היא כולה עם כל מה שיש בה - כל זה נברא. כל זה לא מציאות מוכרחת. כל זה נברא ברצונו, וברצונו הוא יכול להחזיר את זה ל"אין" בכל רגע.

אלו הן שתי השכחות של אנוש. אנוש כשהוא שוכח את צלם אלוקים, אז הוא סוטה וזונה אחרי אלוהי נכר הארץ. וכשהוא שוכח את היותו יציר כפיו של הקב"ה, הוא שוכח את עובדת היותו נברא - אז הוא כופר גמור בעיקר. תופס את עצמו כמקור עצמו. נתבונן.

מה נשאר לנו לצערנו מיון.

מה שנשאר בידינו זה כל המערכת של כפירה שישנה בעולם, וכל המערכת של כפירה שישנה בכלל ישראל בפרט. את כל הדבר הזה הביאה עלינו טומאת יון. "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך", ובורא העולם נתן לנו ניצחון עליהם, אבל זה לא נגמר.

בפולמוס של יוונים, התעוררה וצצה מינות בישראל.

תחילת צמיחת המינות בישראל היתה בבית המדרש של אנטיגנוס. כמו שכתוב בפירוש המשניות להרמב"ם (אבות פ"א מ"ג) ובדברי חז"ל בכמה מדרשים - בית מדרשו של אנטיגנוס היה המקום ששם צמחו צדוק ובייתוס.

אנטיגנוס איש סוכו היה בפולמוס של יוונים והיה תלמידו של שמעון הצדיק, ורבים של יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, שהם כבר נהרגו בפולמוס של יוונים. גזירות היוונים התחילו אז. "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" התחילו באנטיגנוס. בבית מדרשו צמחו אותם שניים שהם המינים בישראל - צדוק ובייתוס.

על איזה קרקע הם צמחו? מאין התחילה המינות? איפה נמצאת מחשבת המינות הראשונה?

כמו שכתוב במשנה (אבות שם) אנטיגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק והוא לימד: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס". או "על מנת שלא לקבל פרס". שתי גרסאות.

"היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם".

הרמב"ם מאריך בפירוש המשנה (שם) לבאר: "והיו לזה החכם שני תלמידים, שם האחד צדוק ושם האחר בייתוס, וכאשר שמעוהו שאמר זה המאמר, יצאו מלפניו, ואמר אחד מהם לשני: הנה הרב כבר באר בפירוש שאין שם שכר ולא עונש, ואין שם תקוה כלל, כי לא הבינו כוונתו עליו השלום. ונתחברו זה לזה, ופרשו מן התורה".

שני התלמידים האלה באו ואמרו: הרב אמר שאין גמול. האופן איך שהם הבינו את מה שהם למדו - שאין גמול. אין שכר.

איך אפשר להבין בצורה כזאת מעוותת ומעוקמת? מדובר בבית מדרש מאד גדול. בית מדרש שבו כל אחד למד וידע את כל התורה כולה.

זה דבר פשוט ומובן מאליו, לא ייתכן בשום פנים ואופן לבקש מאדם שיעשה משהו שלא על מנת לקבל פרס. למה שאני יעשה את זה? איך אתה יכול לבקש ממני לעשות? אתה יכול להגיד שאם אני לא יעשה אני אקבל עונש.

את שני הדברים האלה אנטיגנוס מנע ואמר: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב - לא בשביל פרס ולא בשביל עונש, אלא תהיו כעבדים המשמשים את הרב באמת, כי צריך לשמש.

מה זאת אומרת? איך אפשר לתבוע מבני אדם שיעשו דבר באופן כזה? עומק הדברים - ואלה דברים מוכרחים - כל מי שתופס ומבין שעצם מציאותו זה היותו עושה רצונו יתברך, זה עצם ההיות, זו עצם המציאות, אז בוודאי שהוא לא צריך פרס. עושה רצונו - זה מה שלימד אנטיגנוס.

"פרס" נקרא דבר שחותכים מהמציאות האמיתית. פרוסה שלוקחים מתוך ככר הלחם הגדול. נפרס מתוך המציאות השלימה. אני לוקח מתוך המציאות השלימה משהו בשביל עצמי וזו הסיבה שאני עושה.

הפוך, אני עושה את הדבר כדי להצטרף למציאות האמיתית. לשים את עצמי בתוך הדבר השלם. אבל כדי להבין כך, צריך להבין את הנחת היסוד. צריך להבין שזאת מציאות האמת.

כל מי שמבין שמציאותו שלו היא נקודת המוצא, לאדם כזה אין שום הסבר בעולם שיכול לבאר לו למה צריך לעשות מעשה. אתה יכול להכריח אותי לעשות מעשה שאני לא רוצה, רק אם תכריח אותי על ידי עונש או שכר. איך אתה יכול להכריח אותי לעשות דבר שהוא לא אני.

כאן בנקודה הזאת היתה הפרישה וכאן התחילה המינוח כולה.

נקודת המוצא שלנו, תפיסת המציאות השורשית שלנו, התפיסה הראשונה שבראשונות, זו התפיסה שמציאות האמת היא מציאותו יתברך והוא ברא אותנו.

"בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ".

הקיום שלנו הוא לא קיום מוחלט חלילה. נקודת המוצא שלנו זאת האמונה. מציאות האמת היא לא בנו אלא בו. אנחנו קיימים - מפני שהוא רצה בנו. אנחנו קיימים מפני שנבראנו.

כאן נקודת הפרישה של מקבלי התורה. אדם, שת. אדם ידע את זה. הוא היה צורת אדם שעצם מציאותו היתה יציר כפיו של הקב"ה. שת היתה לו מעלת הצלם. "בן אדם". הוא התייחס אחרי זה בשלימות. אצל אנוש התחילה להיטשטש מעלת הצלם וכאן התחילה להישכח העובדה שהוא יציר כפיו של הקב"ה.

מי ששכח את המקור, הדבר הראשון שהוא זוכר זה את עצמו. כשיעצמו זה הראשון - מובן שכל מינות שבעולם תצא מכאן. משום שברגע שנקודת המוצא היא "אני" וקיומי, נקודת המוצא היא מציאות אחרת חוץ ממציאותו יתברך, אז יש חלילה מציאות אחרת - זאת מינות. "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ", זאת ההתחלה שלנו, וכשתינוק יודע לדבר מלמדים אותו: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד".

"כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך".
איך אפשר לבוא ולהשכיח?

כבר כתוב בקדמונים, ומוזכר אפילו באר"י ז"ל: שְׁכַח אֹתִיּוֹת חֻשְׁךָ. החיסרון הגדול והעיקרי שישנו בחושך, שאדם שנמצא בחשיכה אמיתית - תפיסת המציאות שלו מצטמצמת רק בו בעצמו. הוא לא תופס יותר. כשאדם נמצא באור, יש מציאות שלימה וקיימת, מציאות שסובבת אותו והוא נמצא בתוכה. כך הוא תופס את עצמו כנמצא בתוך מציאות שלימה. בחושך אין אפשרות לתפוס אלא את עצמו. תפיסת המציאות שלו מצטמצמת רק בו בעצמו.

כשאדם חי בחושך משך זמן מסוים, כל יתר הדברים מיטשטשים, מאבדים את החריפות ותפיסת המציאות שלהם, וכך לאט לאט הם נמוגים והופכים להיות דברים לא ברורים.

מ"יכול להיות" זה ממשיך והולך, והמעבר מ"יכול להיות" ל"לא יכול להיות" הוא מעבר קצר מאד.

כך זה מתחיל וזאת צורת הדברים.

"להשכיחם תורתך", זה נקרא לשים אותם במה שנקרא חושך.

המהר"ל מאריך מאד לבאר (בהקדמה השלישית לספר הגבורות) את דברי הגמרא בברכות (נח ע"א) על הפסוק (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש", כתוב בגמרא: "לך ה' הממלכה" - זו מלחמת עמלק, וכן הוא אומר (שמות יז, טז): "כי יד על כס י-ה".

אין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, והכסא הוא מלכות, כמו שכתוב (בראשית מא, מ): "רק הכסא אגדל ממך".

"והמתנשא" - זו מלחמת גוג ומגוג.

גוג ומגוג הם מבני יון ועבורם צריך מידה מיוחדת. "לך ה' הממלכה", לא די בזה. צריך שבורא העולם יגלה עוד מידה נוספת ממידותיו: "והמתנשא".

בתפילת ראש השנה אנחנו אומרים: "אלוקינו ואלוקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך", זה חלק אחד. "והנשא על כל הארץ ביקרך" - זה דבר נוסף.

חוץ מ"מלוך על כל העולם כולו בכבודך", אנחנו מבקשים: "והנשא על כל הארץ ביקרך".

שורש הדברים הוא מה שכתוב: "לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש". "מתנשא" הוא מתרומם מעל. כתוב כאן שכנגד יון, לא די במידה של "לך ה' הממלכה". בזה די כדי לנצח את עמלק, שכאשר המידה הזאת מתגלה היא סותמת את פיו של עמלק. אבל עדיין היא לא סותמת את פיו של יון. לשם כך צריך עוד גילוי נוסף של מידה ממידותיו של הבורא יתברך שנקראת: "והמתנשא".

המהר"ל מאריך לבאר והוא חוזר על כך בכמה מקומות, יון כאילו מתנשאת. "הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותבל" (יחזקאל לח, ג). "יון" הוא אחד במספר יותר מה"היכל". הוא שם את עצמו גבוה יותר מעל להיכל. היכל במספרו ס"ה ויון במספרו ס"ו.

ס"ו פירושו שהוא מנשא את עצמו מעל ההיכל. תופס את עצמו גבוה יותר, אמייתי יותר, מבין יותר, נכון יותר. לכן יון מטמאים את כל השמנים שבהיכל. יון שמים עצמם גבוה יותר מההיכל וכך הם משתלטים על ההיכל.

"היכל" (65), "יון" (66), ומעליהם זה "בינה" (67). עוד מעל זה: "חכם" (68). כך סדר הדברים.

כל מי שרוצה להתרומם מעליהם - "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים". להבין, יון שמים את עצמם מעל לזה. לדידם זאת דרגה יותר נמוכה. הם כאילו תופסים את עצמם שהם מעבר לזה. רחמנא ליצלן. כל מה שאמרנו, כתוב בפסוק (איוב לב, ח): "אֶכֶן רוּחַ הָיָא בְּאַנּוֹשׁ וְנִשְׁמַת שְׁקִי תְבִינִים".

כל מי שנמצא בדרגה הזאת, אנוש יכול להשתלט עליו. כל מי שרוצה לעבור מעבר לזה, צריך להיות מ"בני בינה". קצת יותר גבוה. עמוק יותר, פנימי יותר. נשמת שקי תבינם".

המיוחד באותה הלבנת פנים, "ואויבינו ילעגו לנו", אומר רש"י: יון. הם לועגים לנו, הם מלבינים את פנינו בחרפות וגידופים. הם מבינים יותר. הם מתנשאים מעלינו. רחמנא ליצלן.

בתהלים (מזמור ע"ג): "מזמור לאסף אך טוב לישראל אלקים לברי לבב. ואני כמעט נטיו רגלי כאין שפכו אשרי. כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה. כי אין חרצובות למותם ובריא אולם. בעמל אנוש אינמו ועם אדם לא ינגעו. לכן ענקתמו גאווה יעטף שית חמס למו. יצא מחלב עינמו עברו משכיות לבב".

ברש"י: "יצא מחלב עינימו" - עיניהם בולטות מרוב שומן. "עברו משכיות לבב" - יותר ממה שלבם מייחל ומצפה באה להם תאותם, עברו בהם בהשגת ידם את תאות לבם.

"שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ וגו' ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון. הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל. אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי וגו' ואחשבה לדעת זאת עמל היא הוא בעיני". רש"י: בעיני נראית היתה מדה זאת לי עמל ולא משפט.

"עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם".
 כשבאים אל מקדשי א-ל, אז מבינים לאחריתם.
 "אך בחלקות תשית למו הפלתם למשואות. איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות. כחלום מהקיץ ה' בעיר צלמם תבזה".
 שוב, המינות הזאת, האפיקורסות הזאת, הכפירה היום מתנשאת על כל העולם כולו. רחמנא ליצלן. מתנשאת, לועגת ומבזה.
 היום לא צריכים להאריך. 'למה לי קרא'. כל אחד יודע את זה.
 עוד לא היה ביוזי כזה. לא היתה רמיסה כזאת, השפלה כזאת של כל מה שבאמת יקר וקדוש. רחמנא ליצלן.
 אני עוד זכיתי לראות בני אדם עדיני נפש שאני לא יכול לצייר שהם היו נשאים בחיים במצב גס ומושפל כמו היום. ברור לי שהם לא היו יכולים לחיות.
 ה' שומר אותנו, ברא אותנו גסים ועבים מספיק כדי שנוכל לעמוד בזה.
 כאן צריך מידה נוספת. לא מספיק "לך ה' הממלכה", כאן צריך "והמתנשא".
 לא די ב"מלוך על כל העולם כולו בכבודך", אלא צריך גם: "והנשא על כל הארץ ביקרך".

רק להוסיף הערה שחשוב מאד לזכור. החתם סופר במקום אחד בדרשות מגלה סוד נפלא, שה"מעשה אבות סימן לבנים" של כל מה שקרה עם היוונים, היה במעשה דינה.

אותה פרשה של "ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ" (בראשית לד, א) וכל מה שקרה שם.

הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ג') מאריך לספר את הסיפור של חנוכה, ומי שמדקדק מוצא בדבריו שמונה פרטים.

"בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם (1), ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות (2), ופשטו ידם בממונם (3), ובבנותיהם (4), ונכנסו להיכל (5), ופרצו בו פרצות (6), וטמאו הטהרות (7), וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול (8), עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני".

שמונה פרטים של הצרות שקרו בחנוכה.

כל זה קרה במעשה דינה.

פשטו ידם בממונם ובבנותיהם - זה כתוב בפירוש (בראשית לד, כא): "את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם. אך בזאת יאתו לנו האנשים לשבת אתנו להיות לעם אחד בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים. מקניהם וקניינם וכל בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו".

כל יתר הדברים נמצאים בדברי חז"ל.

התכוונו להתחבר איתם, להיות עם אחד, טמאו את דינה, והמנצחים היו שמעון ולוי.

שבטו של שמעון קלקל בעוון השיטים, ומהלוחמים בשכם נשאר לוי.

זהו שבט לוי שיצאו כנגד יון.

זה דבר מעניין, אחרי כל פרשת דינה נאמר (בראשית לד, ל): "ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אתי להבאישני ביושב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי. ויאמרו הכזונה יעשה את אחותנו".

במגילת תענית כתוב במפורש שזאת היתה הסיבה שמתתיהו ובניו יצאו למלחמה. בגלל "הכזונה יעשה את אחותנו".

בהמשך כתוב: "ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח". מיד אחרי זה היתה חנוכת המזבח. "ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלוהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם. ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לא-ל העונה אתי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי".

בהמשך כתוב על אותו מזבח: "ויעל מעליו אלקים במקום אשר דבר אתו. ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן". כתוב בש"ך על התורה ש"ויצק עליה שמן" - כאן היה השורש של מעשה החשמונאים.

מה שיותר נפלא להתבונן, זה שמיד אחרי הפרשה הזאת, כתוב (בראשית י, א): "ואלה תולדות עשו הוא אדום".

אחרי שנגמר מעשה דינה, אחרי הניצחון, אז מתחילת הפרשה של תולדות עשו עם כל המלכות.

מי שיתבונן וישים לב, הרבה פרטים דומים ישנם בין מעשה דינה ויון. העיקר, זה מה שהגמרא בסנהדרין (קב ע"א) אומרת: "שכם וכו', תנא משום רבי יוסי: מקום מזומן לפורענות. בשכם עינו את דינה, בשכם מכרו האחים את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד וירבעם יצא מירושלים".

שכם זה המקום הרע. כתוב כאן עינו את דינה, מכרו את יוסף ונחלקה מלכות בית דוד. כלל ישראל נחצה לשניים והרוב עזב את בית ישראל, ביחס של שניים לעשר - זה קרה בשכם.

תחילת הצרות בשכם היה כשעינו את דינה. שם זה ה"מעשה אבות סימן לבנים", שם באותו פולמוס של יון נמצא השורש לכל מה שמתפלג בכלל ישראל, לכל אלה שפורשים ועוזבים את כלל ישראל לאנחות.

שם עינו את דינה, שם מכרו את יוסף ושם נחלקה מלכות בית דוד. באותה שכם.

חז"ל כבר אומרים, שורש "שְׁכָם" ו"שְׁכָם" "ויט שכמו לסבול", אדם מטה את המקום שעליו סוחבים, חז"ל דורשים את זה יחד. שְׁכָם זה המקום שהגוף מתחיל ממנו.

אם רוצים להתגבר על זה, צריך להגיע ליותר גבוה מזה. מוכרחים להגיע לראש. זאת הנקודה והדרך להגיע ל"ראשית". לכאן צריך להגיע.

עכ"פ להבין ולזכור, כאן במקום הזה, בפרשה הזאת בתורה, באותו מעשה שקרה בשכם, המקום המועד לפורענות, זה התחיל ב"עינו את דינה", וזה היה ה"מעשה אבות סימן לבנים" ל"פשטו ידם בממונם ובבנותיהם", וכל מה שקרה בפולמוס של יוונים.

מה שנשתייר מזה שמשם נחלק כלל ישראל. שם שורש הפילוג.
ההצלה מזה תהיה כשנעלה גבוה יותר. מה שמתנשא מעל שְׂכָם זה הראש.
מכאן ואילך, הגוף מתחיל להיות שניים. משכם ואילך יש שני צדדים - צד זה
וצד אחר. למעלה מזה אין שני צדדים.
זה מה שרצינו לבאר.
ה' יעזור לנו, וכשם שיעקב אבינו כשרצה לצאת מתוך מה שקרה, אמר: "הסירו
את אלוהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם" (בראשית לה, ב)
על ידי זה נזכה ונראה את המזבח לא-ל העונה אותנו ביום צרתנו.

נכתב על ידי הרב ישראל ברונשטיין שליט"א

חדש! שיעורי רבינו - חנוכה

וכל העם רואים את הקולות



שיעורי רבינו
הגאון רבי
משה שפירא
זצוק"ל

שיעורי ליל שישי
חנוכה

ארבעים ושניים שיעורים שונים
בענייני ימי החנוכה
שנמסרו על ידי מורנו
הגאון רבי משה שפירא זצוק"ל
במהלך השנים תשמ"ה-תשע"ה

להזמנה מוקדמת

קולמוס | **072-2441660** | להשיג בחנוכה הספרים

הפצת ספרים שעובדת.

שיעורי רבינו הגאון רבי **משה שפירא** זצוק"ל
Shiurim of Hagaon Rebbi **Moshe Shapira** zatzal